

BOLALAR ZO'RAVONLIGINING SALBIY OQIBATLARI VA UNING OLDINI OLISH CHORALARI

Farxodov Afruzbek Fayyoz o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti huzuridagi

M.S.Vosiqova nomidagi akademik litseyning

2-bosqich 2.14- guruh o'quvchisi

E-mail: afruzbekfarxodov2009@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21273862>

Annotatsiya Ushbu ilmiy maqolada bolalarga nisbatan zo'ravonlik muammosi, uning asosiy turlari, kelib chiqish sabablari hamda bolaning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'siri keng tahlil qilingan. Shuningdek, zo'ravonlikning jamiyatga ta'siri va uning oldini olish bo'yicha davlat, oila va ta'lim muassasalari tomonidan amalga oshirilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlar yoritilgan. Maqola bolalar huquqlarini himoya qilishning huquqiy asoslarini ham o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: bola huquqi, zo'ravonlik, himoya, psixologiya, ijtimoiy muhit, tarbiya, davlat siyosati

Аннотация В данной статье рассматривается проблема насилия над детьми, его виды, причины возникновения и негативное влияние на физическое, психическое и социальное развитие ребенка. Также анализируются меры профилактики и защиты детей на уровне государства, семьи и образовательных учреждений.

Ключевые слова: права ребенка, насилие, защита, психология, социальная среда, воспитание, государственная политика

Abstract This article examines the issue of violence against children, its types, causes, and its negative impact on physical, psychological, and social development. It also analyzes preventive measures and child protection strategies at the level of the state, family, and educational institutions.

Keywords: child rights, violence, protection, psychology, social environment, upbringing, state policy.

Bolalarni himoya qilish va ularning huquqlarini ta'minlash har qanday demokratik davlatning ustuvor vazifalaridan biridir. O'zbekiston Respublikasida ham bolalar manfaatlarini himoya qilish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan hisoblanadi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida "Bolaning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash hamda himoya qilish, uning jismoniy, aqliy va madaniy jihatdan to'laqonli rivojlanishi uchun eng yaxshi shart-sharoitlarni yaratish davlatning majburiyatidir", deb belgilangan.¹ Ushbu norma bolalarni har qanday zo'ravonlik, kamsitish va salbiy ta'sirlardan himoya qilishning huquqiy asosini tashkil etadi. Bu borada zo'ravonlik tushunchasi va uning turlari xususida to'xtalib o'tish lozim.

Bolalarga nisbatan zo'ravonlik — bu bolaning sog'lig'i, psixik holati va rivojlanishiga zarar yetkazuvchi har qanday jismoniy yoki ruhiy ta'sirdir. U quyidagi shakllarda namoyon bo'ladi:

Jismoniy zo'ravonlik – urish, kaltaklash, tanaga shikast yetkazish.

Ruhiy zo'ravonlik – haqorat, kamsitish, qo'rqitish, tahdid.

¹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 78-moddasi

Jinsiy zo‘ravonlik – bolaga nisbatan har qanday noqonuniy jinsiy harakatlar.

Ijtimoiy va iqtisodiy zo‘ravonlik – ta’limdan mahrum qilish, majburiy mehnatga jalb etish, ijtimoiy cheklash. Zo‘ravonlikning ushbu turlari bir-biri bilan bog‘liq bo‘lib, ko‘pincha kompleks tarzda uchraydi.

Zo‘ravonlikning kelib chiqish sabablarini tahlil etamiz. Bolalarga nisbatan zo‘ravonlik bir nechta ijtimoiy va psixologik omillar natijasida yuzaga keladi, xususan, oiladagi nizolar va barqaror bo‘lmagan muhit; ota-onaning tarbiyaviy va pedagogik savodsizligi; iqtisodiy qiyinchiliklar va stress; jamiyatda nazoratning sustligi; alkogolizm va boshqa salbiy odatlar; bolalar huquqlari bo‘yicha yetarli bilimning yo‘qligi. Zo‘ravonlikka uchragan bolalarda quyidagi muammolar kuzatiladi, jumladan, ruhiy tushkunlik, stress va depressiya, o‘ziga ishonchning pasayishi, ijtimoiy izolyatsiya va muloqotdan qochish;

ta’lim samaradorligining pasayishi, agressiv yoki tajovuzkor xulq shakllanishi, kelajakda jamiyatga moslashishda qiyinchiliklar.

Bunday holatlar nafaqat bola hayotiga, balki butun jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Zo‘ravonlikning oldini olish kompleks yondashuvni talab qiladi: ota-onalar uchun psixologik va pedagogik treninglar tashkil etish, maktablarda psixologik xizmat faoliyatini kuchaytirish, bolalar uchun xavfsiz ta’lim muhitini yaratish,

huquqiy savodxonlikni oshirish va targ‘ibot ishlarini kuchaytirish, davlat tomonidan nazorat va himoya mexanizmlarini takomillashtirish, bolalar bilan ishlovchi mutaxassislarni tayyorlash kabilarni keltirish mumkin.

Xalqaro tajriba tahlili(Singapur, Yaponiya, Buyuk Britaniya)

Davlat	Bolalar zo‘ravonligining salbiy oqibatlari	Oldini olish choralari
<i>Singapur</i>	- Ruhiiy tushkunlik, qo‘rquv va xavotir kuchayadi. - O‘qishdagi muvaffaqiyat pasayadi. - Ijtimoiy moslashuv qiyinlashadi. - Kelajakda zo‘ravonlikka moyillik yoki jabrlanuvchi bo‘lib qolish xavfi ortadi.	- Bolalarni himoya qiluvchi qat’iy qonunlar amal qiladi. - Maktablarda zo‘ravonlikka qarshi maxsus dasturlar joriy etilgan. - Ota-onalar uchun tarbiyaviy treninglar tashkil qilinadi. - Psixologik maslahat va ijtimoiy xizmatlar keng yo‘lga qo‘yilgan.²
<i>Yaponiya</i>	- Psixologik travmalar yuzaga keladi. - O‘ziga ishonch pasayadi. - Maktabga bormaslik holatlari ko‘payadi. - Depressiya va o‘z joniga qasd qilish xavfi ortadi.	- Zo‘ravonlik haqida majburiy xabar berish tizimi mavjud. - Maktablarda psixolog va ijtimoiy pedagoglar faoliyat yuritadi. - Bolalarni himoya qilish markazlari ishlaydi. - Ota-onalar va o‘qituvchilar

² [Singapore Ministry of Social and Family Development](#). Child Protective Service va bolalarni zo‘ravonlikdan himoya qilish bo‘yicha rasmiy ma’lumotlar.

<i>Buyuk Britaniya</i>	- Jismoniy va ruhiy salomatlikka zarar yetadi. - Ta'lim sifati pasayadi. - Jinoyatchilik va giyohvandlikka moyillik xavfi ortadi. - Uzoq muddatli ruhiy kasalliklar rivojlanishi mumkin.	uchun muntazam treninglar o'tkaziladi.³ - Bolalarni himoya qilish bo'yicha kuchli qonunchilik mavjud. - Maktablarda himoya siyosati qat'iy qo'llaniladi. - Ijtimoiy xizmatlar, politsiya va sog'liqni saqlash tizimi hamkorlikda ishlaydi. - Maxsus ishonch telefonlari va maslahat markazlari faoliyat ko'rsatadi.⁴
<i>O'zbekiston</i>	- Ruhiy travma, qo'rquv va xavotir. - Ta'lim sifati pasayishi. - O'ziga ishonchsizlik. - Tajovuzkor xulq yoki ijtimoiy moslashuvdagi muammolar. Bolalar huquqlarini himoya qiluvchi qonunlar mavjud, biroq amaliy ijrosini yanada kuchaytirish zarur. Maktabda tarbiyaviy ishlar va psixologlar faoliyati yo'lga qo'yilgan, ammo barcha hududlarda bir xil darajada emas.	Psixologik xizmatlar rivojlanmoqda, lekin ayrim hududlarda imkoniyatlar cheklangan. Mahalla, maktab va davlat tashkilotlari hamkorligida targ'ibot ishlari olib boriladi. Murojaatlar soni ortib bormoqda, biroq ayrim holatlar yashirin qolmoqda.

Barcha davlatlarda bolalar zo'ravonligi bolaning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi tan olingan.

Maktab, oila va davlat idoralarining hamkorligi muhim deb hisoblanadi. Psixologik yordam va profilaktika ishlari asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Buyuk Britaniya, Singapur va Yaponiyada zo'ravonlik holatlarini erta aniqlash, majburiy xabar berish va idoralararo hamkorlik rivojlangan. O'zbekistonda bolalarni himoya qilish bo'yicha huquqiy asoslar mavjud bo'lsa-da, barcha hududlarda psixologik xizmatlar sifati, mutaxassislar soni va profilaktika dasturlarini yanada kuchaytirish zarur.

Rivojlangan davlatlarda ota-onalar uchun doimiy treninglar, ishonch telefonlari va rehabilitatsiya xizmatlari keng yo'lga qo'yilgan.

Xulosa qilib aytganda, bolalarga nisbatan zo'ravonlik jamiyat rivojiga jiddiy to'siq bo'luvchi ijtimoiy muammodir. Har bir bola mehr, xavfsizlik va e'tiborga haqli. Shu sababli

³ [Japan Ministry of Health, Labour and Welfare](#). Child Guidance Centers hamda bolalarga nisbatan zo'ravonlikning oldini olish bo'yicha davlat siyosati.

⁴ [Japan Ministry of Health, Labour and Welfare](#). Child Guidance Centers hamda bolalarga nisbatan zo'ravonlikning oldini olish bo'yicha davlat siyosati.

davlat, oila va jamiyat hamkorlikda bolalarni himoya qilish, ularning huquqlarini ta'minlash va zo'rvonlikning oldini olish bo'yicha tizimli ish olib borishi zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi. (2020). *Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risidagi Qonun*. Toshkent.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (2023). Toshkent.
3. United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. New York: United Nations.
4. UNICEF. (2021). *Child Protection from Violence, Exploitation and Abuse*. New York: UNICEF.
5. Islomova, N. (2019). *Bolalarga nisbatan zo'rvonlik va uning oldini olish yo'llari*. Toshkent.
6. Jamolova, D. (2020). *Bola psixologiyasi: nazariya va amaliyot*. Toshkent.
7. Yo'ldoshev, A. (2021). "Oiladagi zo'rvonlikning bolalar ruhiyatiga ta'siri." *Pedagogik tadqiqotlar jurnali*, 4(2), 45–52.
8. WHO. (2020). *Child maltreatment: Key facts*. World Health Organization.